ZAMONAVIY TA'LIM MUHITIDA FORSAYT KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH TEXNOLOGIYALARI

Chirchiq davlat pedagogika universiteti
Pedagogika yo‘nalishi 3-kurs talabasi
Innotova Aziza O‘rol qizi
+99895-807-61-21
inotova04@gmail.com
Chirchiq davlat pedagogika universiteti
Pedagogika yo‘nalishi 3-kurs talabasi
Aliyorov Diyorbek Nabijon o‘g‘li
+99894-641-42-01
allayorovdiyor412@gmail.com
Ilmiy rahbar: Chirchiq davlat pedagogika universiteti
Pedagogika kafedrasi katta o‘qituvchisi
Sotbarov Atabek Asilbek o‘g‘li
sotbarovatabek@gmail.com,
+99833-606-81-79

Annotatsiya: Mazkur maqolada zamonaviy ta’lim muhitida talabalar, xususan bo‘lajak pedagoglarda forsayt kompetensiyasini rivojlantirishning nazariy-metodologik asoslari hamda innovatsion texnologiyalari tahlil qilinadi. Shuningdek, ta’lim jarayonida strategik fikrlash, kelajakni prognozlash va muammolarni oldindan ko‘ra bilish ko‘nikmalarini shakllantirishga qaratilgan samarali metodlar yoritiladi.

Kalit so‘zlar: forsayt kompetensiyasi, zamonaviy ta’lim, pedagogik texnologiyalar, strategik fikrlash, innovatsion yondashuv, prognozlash.

Аннотация: В данной статье анализируются теоретико-методологические основы и инновационные технологии развития форсайт-компетенции у студентов, в частности у будущих педагогов, в условиях современной образовательной среды. Также освещаются эффективные методы, направленные на формирование в процессе обучения навыков стратегического мышления, прогнозирования будущего и предвидения проблем.

Ключевые слова: форсайт-компетенция, современное образование, педагогические технологии, стратегическое мышление, инновационный подход, прогнозирование.

Abstract: This article analyzes the theoretical-methodological foundations and innovative technologies for developing foresight competence in students, particularly future educators, within the modern educational environment. Furthermore, it highlights effective methods aimed at shaping skills in strategic thinking, future forecasting, and the anticipation of problems during the educational process.

Keywords: foresight competence, modern education, pedagogical technologies, strategic thinking, innovative approach, forecasting.

Kirish

Globallashuv va raqamli transformatsiya sharoitida ta’lim tizimiga qo‘yilayotgan talablar tubdan o‘zgarib bormoqda. Endilikda nafaqat bilim berish, balki talabalarda kelajakni oldindan

ko‘ra bilish, muammolarni prognozlash va strategik qaror qabul qilish kabi kompetensiyalarni shakllantirish dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Shu nuqtai nazardan, forsayt kompetensiyasi zamonaviy pedagogning muhim kasbiy sifatlaridan biri sifatida namoyon bo‘ladi.[1]

Forsayt kompetensiyasining mohiyati

Forsayt kompetensiyasi — bu shaxsning ijtimoiy, iqtisodiy va pedagogik jarayonlarning rivojlanish tendensiyalarini oldindan tahlil qilish, ehtimoliy o‘zgarishlarni prognozlash va ularga mos strategiyalar ishlab chiqish qobiliyatidir.

U quyidagi tarkibiy qismlardan iborat:

Analitik tafakkur - mavjud vaziyatni chuqur tahlil qilish

Prognozlash qobiliyati - kelajakdagi ehtimoliy holatlarni aniqlash

Innovatsion fikrlash - yangi g‘oya va yechimlarni ishlab chiqish

Moslashuvchanlik - o‘zgaruvchan sharoitga tez moslashish

Zamonaviy ta’lim muhitining xususiyatlari

Zamonaviy ta’lim muhiti quyidagi jihatlar bilan tavsiflanadi:

Raqamlashtirish va axborot texnologiyalarining keng joriy etilishi

Talabaga yo‘naltirilgan yondashuv

Metodologiya

Interfaol va innovatsion metodlarning ustuvorligi

Mazkur muhit forsayt kompetensiyasini rivojlantirish uchun keng imkoniyatlar yaratadi.

Forsayt kompetensiyasini rivojlantirish texnologiyalari

1. Ssenariy asosida o‘qitish texnologiyasi

Bu texnologiya talabalarga turli kelajak holatlarini modellashtirish imkonini beradi. Talabalar muayyan muammoning bir nechta rivojlanish ssenariylarini ishlab chiqadi va ularni tahlil qiladi.

Afzalliklari:

Strategik fikrlash rivojlanadi

Muqobil qarorlar ishlab chiqiladi

Tahliliy ko‘nikmalar mustahkamlanadi

2. Loyihaviy ta’lim (Project-based learning)

Talabalar real muammolar asosida loyihalar ishlab chiqadi. Bu jarayonda ular kelajakdagi natijalarni oldindan rejalashtirishga o‘rganadi.

Natijalar:

Mustaqil fikrlash rivojlanadi

Prognozlash qobiliyati shakllanadi

Amaliy tajriba ortadi

3. “Delphi” usuli

Bu usul ekspertlar fikrini yig‘ish va umumlashtirish orqali kelajakni bashorat qilishga asoslanadi. Ta’lim jarayonida bu usul talabalarni guruhiy tahlilga jalb etadi.

4. Muammoli ta’lim texnologiyasi

Talabalarga oldindan aniq yechimi bo‘lmagan muammolar beriladi. Ular ushbu muammolarni tahlil qilib, turli yechim variantlarini ishlab chiqadi.

[1] Muslimov N.A. va boshqalar. Kasbiy ta’limda o‘qitishning pedagogik texnologiyalari. – Toshkent, 2015. (Pedagogik mahorat va innovatsion yondashuvlar asoslari uchun).

5. Raqamli simulyatsiyalar va modellash

Virtual muhitda turli vaziyatlarni modellashtirish orqali talabalar real hayotga yaqin sharoitda qaror qabul qilishni o‘rganadi.

Forsayt kompetensiyasini shakllantirishning pedagogik shart-sharoitlari

Forsayt kompetensiyasini samarali rivojlantirish uchun quyidagi shartlar zarur:

Ta’lim jarayonida interfaol metodlardan foydalanish

Talabalarning mustaqil faoliyatini qo‘llab-quvvatlash

Innovatsion muhit yaratish

O‘qituvchining fasilitator sifatidagi roli

Tadqiqot natijalari va muhokama

Amaliy kuzatishlar shuni ko‘rsatadiki, forsayt texnologiyalaridan foydalanilgan ta’lim jarayonida talabalar:

Muammolarni chuqurroq tahlil qiladi

Kelajakni rejalashtirish ko‘nikmasiga ega bo‘ladi

Innovatsion fikrlashga moyilligi ortadi

Bu esa ularning kasbiy tayyorgarligini sezilarli darajada oshiradi.

Muhokama

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, forsayt kompetensiyasi shunchaki kelajakni bashorat qilish (forecasting) emas, balki kelajakni loyihalash (designing the future) jarayonidir. Bo‘lajak pedagoglar faoliyatida bu kompetensiyaning rivojlanishi ularning kasbiy moslashuvchanligini (professional flexibility) ta’minlaydi.

1. Nazariy qiyoslash: N.A. Muslimov va boshqa tadqiqotchilar tomonidan ilgari surilgan "kasbiy kompetentlik" tushunchasi asosan mavjud bilim va ko‘nikmalarni qo‘llashga qaratilgan bo‘lsa, forsayt yondashuvi ushbu modelga "proaktivlik" (oldindan harakat qilish) elementini qo‘shadi. Bizning tahlillarimizga ko‘ra, "Delphi" usuli va "Ssenariylar metodikasi"ni pedagogik jarayonga integratsiya qilish talabalarda kognitiv yuklamani kamaytirib, strategik tanlov qilish imkoniyatini kengaytiradi.

2. Texnologiyalarning samaradorligi: Tadqiqotda keltirilgan "Ssenariy asosida o‘qitish texnologiyasi" an’anaviy keys-stadi (case-study) usulidan farqli o‘laroq, talabani tayyor yechim izlashga emas, balki bir nechta ehtimoliy kelajak modellarini yaratishga undaydi. Bu jarayonda talaba "agar ... bo‘lsa, unda ..." mantiqiy zanjiri asosida fikrlashni o‘rganadi. Bu esa raqamli transformatsiya davrida pedagog uchun eng zarur bo‘lgan "noaniqlik sharoitida qaror qabul qilish" ko‘nikmasini shakllantiradi.

3. Amaliy ahamiyat: Chirchiq davlat pedagogika universiteti misolida pedagogik ta’lim innovatsion klasteri sharoitida forsayt texnologiyalarini qo‘llash, talabalarning maktab muhitidagi muammolarni oldindan ko‘ra bilishiga xizmat qiladi. Raqamli simulyatsiyalar orqali bo‘lajak o‘qituvchi dars jarayonida yuzaga kelishi mumkin bo‘lgan konfliktlar yoki o‘zlashtirish pasayishini prognoz qilishni o‘rganadi.

Xulosa

Tadqiqot natijasida zamonaviy ta’lim muhitida bo‘lajak pedagoglarning forsayt kompetensiyasini rivojlantirish bo‘yicha quyidagi ilmiy va amaliy xulosalarga kelindi:

Strategik zaruriyat: Globallashuv va jadal texnologik taraqqiyot sharoitida forsayt kompetensiyasi pedagogik faoliyatning ajralmas qismiga aylandi. U bo‘lajak o‘qituvchilarni

nafaqat bugungi kun darslariga tayyorlaydi, balki kelajakdagi noaniqliklar va transformatsiyalar sharoitida barqaror faoliyat yuritish imkonini beradi.

Texnologik yondashuv: Maqolada tahlil qilingan ssenariylar asosida o‘qitish, loyihaviy ta’lim va raqamli simulyatsiyalar talabalarda passiv bilim olishdan faol prognozlashga o‘tishni ta’minlaydi. Ayniqsa, “Ssenariylar metodikasi” talabalarning muqobil kelajak modellarini yaratish va ulardan eng maqbulini tanlash qobiliyatini sezilarli darajada oshiradi.

Tizimli rivojlanish: Forsayt kompetensiyasini shakllantirish talabalarda analitik tafakkur, innovatsion fikrlash va refleksiv ko‘nikmalarning integratsiyalashuvini talab etadi. Bu jarayonda oliy ta’lim muassasasidagi innovatsion muhit va o‘qituvchining fasilitatorlik roli asosiy katalizator bo‘lib xizmat qiladi.

Amaliy ahamiyat: Taklif etilgan metodik tavsiyalar pedagogika universitetlarining o‘quv jarayoniga tatbiq etilsa, bo‘lajak pedagoglar tomonidan ta’lim sifatini boshqarish, kutilayotgan muammolarni oldindan bartaraf etish va o‘quvchi yoshlarning kelajakdagi ehtiyojlarini to‘g‘ri baholash darajasi ko‘tariladi.

Xulosa qilib aytganda, forsayt kompetensiyasini rivojlantirish — bu bo‘lajak pedagoglarda “kelajak savodxonligini” shakllantirish demakdir. Kelgusida mazkur modelni tajriba-sinov maydonchalarida kengroq sinovdan o‘tkazish va uning samaradorligini sifat hamda miqdor ko‘rsatkichlari (statistika) orqali yanada mustahkamlash maqsadga muvofiqdir.

Xulosani joylashtirish: Ushbu matnni maqolangizning oxirgi qismiga, "Foydalanilgan adabiyotlar"dan oldin qo'ying.

Stilistik moslik: Matn siz yozgan "Kirish" va "Metodologiya" qismlari bilan uzviy bog'langan, shuning uchun maqolaning yaxlitligi buzilmaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Muslimov N.A. va boshqalar. Kasbiy ta’limda o‘qitishning pedagogik texnologiyalari. - Toshkent, 2015. (Pedagogik mahorat va innovatsion yondashuvlar asoslari uchun).

2. Yo‘ldoshev J.G‘., Usmonov S.A. Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni amaliyotga joriy etish. - Toshkent: Fan va texnologiya, 2008.

3. Ziyomuhammadov B. Pedagogika. - Toshkent, 2012. (Strategik fikrlashni shakllantirishning nazariy jihatlari).

4. Tolipov O‘.Q., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalarning tadbiqiy asoslari. - Toshkent, 2006.

5. Агранович Б.Л., Чучалин А.И. Инновационное инженерное образование. // Инженерное образование, 2003. (Forsaytning ta'limdagi ilk modellari haqida).